

SOTERIOLOGIA ÎN OPERA TEOLOGULUI MARTIR ILARION V. FELEA

Preot drd. Doru Melinescu

SOTERIOLOGY IN THE WORK OF THE THEOLOGIST MARTYR ILARION V. FELEA

Abstract: In the inter-war period, our Holy Church gained a theologian of a high intellectual and spiritual attitude who contributed to the development of Theological education in the west of the country, namely Father Professor Doctor Ilarion V. Felea.

The martyr father Ilarion Felea worked as a professor at the Faculties of Theology in Cluj, Sibiu and Arad where he was also chancellor until its abolition by the communist regime in 1948.

As a result of his activity as a priest and teacher, but especially as a publicist, there has been left a rich work with a special value from a theological-spiritual point of view. We mention the fact that Father Felea was an editor at the magazines “Biserica și Școala” (Church and School) and “Calea Mântuirii” (The Path to Salvation), but he also wrote in other specialized publications in the country and left us numerous works in volume, one of them being awarded by the Romanian Academy.

It is very important for us to highlight the theologians’ work who in spite of living in a not very stable period from a social point of view, they still sought to deepen the theological sermon and thus forming a special spiritual treasure.

In this study I will try to highlight the way our Theologian sees the Work of Salvation of Christ and how we can transpose the sermon from the Gospel into our lives, especially the unity between word and deed, between teaching and experience.

In conclusion, we must see the value of a theologian’s work who served with all his being and with the utmost seriousness within the Church, in times of social instability. It should be known that Father Ilarion V. Felea promoted a Theology that we learn through studying and deepen through experience.

I chose this theme because Father Ilarion V. Felea has a work called „Mantuire“ (Salvation) published in 1947 and in his works and articles constantly approaches this topic, which for us has a special spiritual value.

Keywords: *salvation, martyr, theologian, sermon, experience, inter-war, unity.*

Introducere

Punerea în lumină a personalității și a operei teologilor mărturisitori ai Bisericii noastre, este o datorie a noastră față de memoria înaintașilor noștri, dar nu doar atât, ci avem această datorie și pentru faptul că ei ne-au lăsat o adevărată comoară duhovnicească, prin cuvintele de învățătură teologică așternute de ei pe hârtie în urma experienței lor prin care au pătruns în faptă Cuvântul Evangheliei. Facem acest demers pentru faptul că odată ce începem să pătrundem opera teologilor noștri, folosul este a-l nostru.

În această lucrare ne vom opri atenția asupra teologului Ilarion V. Felea, născut 21 martie 1903, care ne-a lăsat o operă bogată cu conținut teologic-duhovnicesc. Teologul nostru a crescut cu dorința de a pătrunde pe cât este posibil după puterea noastră omenească, Tainele lui Dumnezeu și de a trăi cu toată puterea sufletului său, Cuvântul Evangheliei. Dar mai ales cu dorința de a împărtăși această experiență a întâlnirii cu Dumnezeu nouă tuturor, și din acest motiv s-a apucat cu toată seriozitatea să scrie și să publice cât mai multe articole și lucrări cu conținut teologic, pe care le-a integrat cu succes în nevoia spirituală a contextului istoric în care a trăit.

După ce a primit darul Preoției pe seama parohiei Valea Bradului, comuna sa natală, din Județul Hunedoara, și în 6 august 1927 a fost instalat în această comunitate, a început cu toată implicarea slujirea lui Dumnezeu și a oamenilor, avândul ca model pe tatăl său, preotul Ioan Felea, despre care la momentul instalării spunea că “A fost un suflet simplu, dar sincer, muncitor și devotat chemării sale. Era un adevărat apostol, care fără să-și trâmbițeze activitatea într-un fel sau altul - alerga nu numai în comuna noastră, dar și în comunele vecine pentru a aduce mângâieri în casele celor necăjiți, neglijându-și de multe ori chiar și familia lui atât de numeroasă și atât de grea... puterea lui de muncă era sporită prin rugăciune multă și prin contact zilnic, intim și sincer cu Hristos și cu Evanghelia Sa... Eu ca actual și viitor preot, am găsit în viața lui de trudă și neodihnă icoana vie care să mă inspire și să mă călăuzească în viață...”¹ În urma acestei mărturisiri vedem că teologul arădean avea în suflet dorința și interesul de a îmbrățișa cu toată ființa sa o Teologie Empirică, lucru pe care la și făcut după cum spunea și părintele Dumitru Stăniloae, în închisoarea din

¹ Ilarion V. Felea, *Opera vieții mele-ziuar personal*, Arad, Ed. Universității “Aurel Vlaicu”, 2012 p. 57.

Aiud, “ca preot, Părintele Ilarion Felea m-a depășit. Dacă eu sunt teolog, el este și trăitor.”² Același lucru îl mărturisea și părintele Tudor Demian, care spunea că “Părintele Ilarion Felea se manifesta deosebit de firesc la orice slijbă bisericească. În timpul vecerniei când se cădește în Biserică și se zicea Psalmul 50 sau alte rugăciuni, antrena absolut toată Biserica în rugăciune. Lumea simțea sinceritatea și duhul rugăciunii care îl stăpânea”.³

Părintele martir Ilarion Felea a activat ca profesor la Facultățile de Teologie din Cluj, Sibiu și Arad, la aceasta din urmă fiind și rector până în momentul desființării acesteia de către regimul comunist în anul 1948.

În urma activității sale ca preot și profesor, dar mai ales ca publicist, ne-a rămas o operă bogată cu o valoare deosebită din punct de vedere teologic-duhovnicesc. Menționăm faptul că părintele Felea a fost redactor la revistele “*Biserica și Școala*” și “*Calea Mântuirii*”, dar a scris și în alte publicații de specialitate din țară și ne-a lăsat și numeroase opere în volum, una dintre ele fiind premiată de Academia Română.

În studiul de față voi încerca să pun în valoare felul în care vede Teologul nostru Opera de Mântuire a lui Hristos și cum putem să transpunem învățătura Evangheliei în viața noastră, mai cu seamă unitatea dintre cuvânt și faptă, dintre învățătură și experiență.

Trebuie să vedem valoarea operei unui teolog care a lucrat cu toată ființa sa și cu maximă seriozitate în sânul Bisericii, în vremuri de instabilitate socială, mai exact în perioada intrebelică. Părintele Ilarion V. Felea a promovat o Teologie care ne-o însușim prin învățătură și o aprofundăm prin experiență. Părintele profesor Ioan Tulcan ne spune că “Părintele Felea, ignorând contextul cu totul nefavorabil în care ajunsese țara și Biserica își face datoria de slujitor al lui Dumnezeu în mod exemplar cu curaj, competență, intransigență și demnitate. Prin predici bine gândite și convingător rostite, precum și prin conferințe temeinic documentate, expunea învățătura și misiunea Bisericii Ortodoxe.”⁴

Am ales această temă pentru faptul că părintele Ilarion V. Felea are o lucrare intitulată “*Mântuirea*” publicată în 1947 și în operele și articolele sale abordează în mod constant acest subiect, care pentru noi are o valoare duhovnicească deosebită.

Dacă ne uităm cu atenție peste opera părintelui profesor Ilarion V. Felea vom vedea că abundă de citate scripturistice. Fiecare temă teologică pe care o promovează, o întărește și o argumentează cu citate biblice, și face acest lucru pentru motivul că a sesizat presiunea care lua amploare din partea confesiunilor neoprotestante asupra comunităților ortodoxe din țară. Din această cauză părintele a început o pastorație, atât de la amvon cât și de la catedră, folosindu-se de Sfânta Scriptură pentru a argumenta temeinicia

² Ilarion V. Felea, *Tâlcuirea Sfintei Liturghi*, Suceava, Ed. Fundația Justin Pârvu 2012, p. 11.

³ *ibidem*, p. 13.

⁴ Ioan Tulcan, pr. prof. Dr., *Profesorul, teologul și preotul martir dr. Ilarion V. Felea*, Timișoara, “Altarul Banatului”, Nr. 4-6, 1993, p. 117.

dogmelor noastre - Ortodoxe, dar trebuie văzut faptul că în acest demers nu i-a lăsat deoparte pe Sfinții Părinți. Toate acestea le-a întărit prin experiența duhovnicească a cunoașterii lui Dumnezeu prin rugăciune.

Pentru a avea o certitudine a Adevărului Dogmatic promovat este nevoie de o cunoaștere empirică a cuvântului lui Dumnezeu, pentru că dacă nu avem experiența Cuvântului Evanghelie, și doar îl explicăm rațional atunci putem ajunge să promovăm o filozofie despre Dumnezeu și despre voia Lui. Mitropolitul Ieritheos în Dogmatica empirică sublinează faptul că “Părinții Bisericii cunosc din cercare că relația omului cu Dumnezeu nu poate fi decât empirică, ne fiind rodul rațiunii și speculației. După învățătura lor, toți oamenii vor vedea slava lui Dumnezeu, fie ca lumină minunată, fie ca foc mistuitor.”⁵

Plecând de la aceste coordonate ale cunoașteri și aprofundari Adevărului Teologic părintele Ilarion Felea și-a alcătuit opera sa, iar noi ne vom opri asupra Operei de Mântuire a Domnului Hristos abordată în lucrările sale.

Soteriologia este un capitol al dogmaticii creștine care vorbește despre Mântuirea prin jertfă benevolă. Termenul “*soteriologie*” vine din grecescul “*soteria*” care se traduce *mântuire*, *salvare* și “*logos*” care este *cuvânt*. Cel care a pus început mântuirii noastre este Cuvântul lui Dumnezeu prin Întrupare și Jertfa sa benevolă din dragoste pentru noi. Cuvântul lui Dumnezeu întrupat este Hristos care a coborât în istorie cu scopul de a ne trage pe noi în veșnicie.

Persoana Mântuitorului și nevoia pentru omenire a venirii Lui

Este știut faptul că imediat după crearea omului, el a căzut în păcat prin neascultare și cu trecerea timpului s-a adâncit tot mai mult în păcat, îndepărtându-se tot mai mult de Dumnezeu, iar pentru faptul că omul nu putea să vină la Dumnezeu singur, a fost nevoie să intervină a doua persoană a Sfintei Treimi, și anume Fiul lui Dumnezeu, Iisus Hristos.

Părintele Ilarion Felea afirmă că toți oamenii au datoria să-și pună întrebarea pe care a pus-o Sfântul Apostol Pavel pe drumul Damascului, “Cine ești Tu, Doamne?” Pentru a face parte din lucrarea Mântuitoare a Domnului Hristos este foarte important să știm cine este El. Vedem că și fariseii și cărturarii l-au întrebat pe Iisus cine este, chiar El însuși întreabă “Cine zic oamenii că sunt Eu?... Dar voi cine ziceți că sunt?” (Matei 16, 13-15). Dacă ne uităm în istorie vom vedea multe nume mari, dar nici unul nu se poate ridica la înălțime numelui Iisus Hristos, acesta fiind singurul Nume prin care se poate dobândi mântuirea și viața veșnică. Iar pentru a ști și mai clar cine este Hristos trebuie întrebată Sfânta Scriptură.⁶ Pornind de la Adam, traversând Vechiul Testamen și ajungând la Sfântul Ioan Botezătorul vom vedea că El este Împăciuitorul, Proorocul, Domnul, Emanuil,

⁵ Ierotheos, Mitropolitul Naftaktosului, *Dogmatica Empirică după învățăturile prin viu grai ale Părintelui Ioannis Romanidis*, trad. Tatiana Petrache, vol. I, Iași, Ed. Doxologia, 2014, p. 190.

⁶ Ilarion V. Felea, *Duhul Adevărului*, Alba Iulia, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe a Albei Iuliei, 2001, p. 65.

Păstorul, Stăpânitorul, Împăratul, Mielul lui Dumnezeu, toate aceste nume fiind confirmate de Hristos. Numirile acestea nu fac altceva decât să ne arate cine este Iisus, iar în completarea acestora El se numește pe sine, Mântuitorul, spune aceasta pentru că El este Doctorul sufletelor și al trupurilor.⁷

Este esențială metoda prin care căutăm răspunsul la această întrebare. Pentru a afla cât mai concret și mai sigur cine este Hristos apelăm și la rațiune, cercetând scripturile, dar și la experiența de a trăi după Cuvântul Scripturii, și mai ales ne împărtășim din experiența celor de dinainte de noi. Întruparea Cuvântului lui Dumnezeu nu este teologie teoretică, ci un fapt empiric, care este demonstrat de experiența Apostolilor și a Sfinților. Apostolii fiind martorii dumnezeieștii Întrupări și ai slavei firii celei dumnezeiești.⁸ Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan ne arată lămurit acest lucru când mărturisește că “Ce era dintru început, ce am auzit, ce am văzut cu ochii noștri, ce am privit și mâinile noastre au pipăit despre Cuvântul vieții, și Viața s-a arătat și am văzut-o și mărturisim și vă vestim viața cea veșnică, care era la Tatăl și s-a arătat nouă. Ce am văzut și am auzit vă vestim și vouă, ca și voi să aveți împărtășire cu noi. Iar împărtășirea noastră este cu Tatăl și cu Fiul Său, Iisus Hristos. Și acestea noi vi le scriem, ca bucuria noastră să fie deplină. Și aceasta este vestirea pe care am auzit-o de la el și v-o vestim: că Dumnezeu este Lumină și nici un întuneric nu este întru El. Dacă zicem că avem împărtășire cu El și umblăm în întuneric, mințim și nu săvârșim adevărul. Iar dacă umblăm întru Lumină, precum El este în Lumină, atunci avem împărtășire unul cu altul, și sângele lui Iisus, Fiul Lui, ne curățește pe noi de orice pacat”. (I Ioan 1, 1-7). Cuvântul Apostolului este convingător în primul rând că este plin de Viață și de Lumină dar și pentru că cele pe care le spune le-a văzut și le-a pipăit, cu alte cuvinte mărturisește o Teologie pe care a experimentat-o.

Trebuie înțeles faptul că nu putem vorbi despre Soteriologie fără a înțelege cu toată ființa noastră că “pentru toți creștinii, cel mai drag, mai scump și mai sfânt nume este Iisus Hristos. De El ne legăm toată credința, toată iubirea și speranța. De El ne legăm trupul și sufletul, viața și moartea, fericirea și nemurirea.”⁹ Părintele Felea arată că este foarte importantă apropierea și dragostea noastră față de Hristos, pentru că “întru nimeni altul nu este mântuirea, căci nu este sub cer un alt nume dat între oameni în care trebuie să ne mântuim noi.” (Fapte 4, 12). Hristos este Mântuitorul și el a venit cu toată dragostea Sa spre om, “a venit să caute și să mântuiască pe cel pierdut” (Matei 18,11), ca prin jertfa Sa cea de bună voie să-l poată ridica din păcat și așeza în poziția de Fiu al lui Dumnezeu Tatăl, iar prin acesta să-și arate Tatăl Dreptatea Sa.

⁷ *ibidem*, p.66.

⁸ Ierotheos, Mitropolitul Nafpaktosului, *Dogmatica Empirică după învățăturile prin viu grai ale Părintelui Ioannis Romanidis*, trad. Tatiana Petrache, vol. II, Iași, Ed. Doxologia, 2017, p. 238.

⁹ Ilarion V. Felea, *Mântuirea*, Arad, Ed. Diecezana, 1947, p. 3.

Omul nu se putea ridica singur din noroiul păcatelor și al patimilor, din acest motiv era necesară intervenția lui Dumnezeu, iar dintru început a fost hotărât ca Fiul să vină prin Întrupare spre om și prin Jertfa cea de bună voie să restabilească legătura dintre Dumnezeu și om, legătură care se alterase din cauza păcatului.

Când vorbim despre Mântuire nu putem scoate din ecuație păcatul. Știm bine că păcatul este opusul faptei celei bune, iar pentru a înțelege și aprecia cât mai corect și concret fapta ce bună și bine plăcută lui Dumnezeu este necesar să avem termen de comparație și prin aceasta să vedem că păcatul aduce suferință, iar binele aduce bucurie și liniște. Prin urmare este imperios necesar să facem deosebire între “bine și rău, lumină și întuneric, virtute și păcat, libertate și robie, viață și moarte. În lumina acestei deosebiri, judecăm atât oamenii cât și lucrurile, și valoarea lor.”¹⁰ În toate religiile vedem metode de tot felul prin care omul încearcă să scape de păcat și să refacă în suflet și pe pământ, raiul fericirii pierdute din cauza păcatului săvârșit.¹¹ Cea mai întâlnită metodă prin care omul dorea să se împace cu Dumnezeu era aducerea de jertfe de tot felul, astfel omul era cel care venea spre Dumnezeu pentru a restabili legătura pierdută. Ceea ce este deosebit în Creștinism în ceea ce privește jertfa pentru împăcare, este faptul că Dumnezeu este Cel care vine spre om spre a Se Jertfi și a reface legătura slăbită din cauza căderii omului. Însuși Dumnezeu este Mielul jertfei care vine să aducă pacea între oameni și în oameni și să reazeze toate la locul lor cel dintâi, în toate acestea vedem cine este Hristos și care este lucrarea Lui.¹²

¹⁰ *ibidem*, p.7.

¹¹ *ibidem*, p. 9.

¹² Ilarion V. Felea, *Duhul Adevărului*, pp.30-31: “Mari și minunate sunt lucrurile lui Dumnezeu. Mare și minunată e facerea lumii, facerea cerului și a pământului, mare și minunată e facerea îngerilor și a oamenilor, mare și minunată e purtarea de grijă a lui Dumnezeu față de lume și om, dar mai presus de toate este mare și minunată dragostea lui Dumnezeu față de mântuirea și fericirea sufletelor noastre.

Dumnezeu “*voiește ca toți oameni să se mântuiască și să vie la cunoștința adevărului*” (I Timotei 2,4). - “*Așa a iubit Dumnezeu lumea, încât și pe Filu său cel Unul-născut L-a dat ca ori cine crede în El să nu piară, ci să aibă viața veșnică*” (Ioan 3, 16). Din iubire față de noi oamenii, Iisus Mântuitorul “*S-a golit pe Sine* (de slava cerească și de strălucirea Dumnezeirii), *a luat chip de rob, făcându-se asemenea oamenilor. Și aflându-se în înfățișare de om, S-a smerit făcându-se ascultător până la moarte, și încă moarte de cruce*” (Filipeni 2, 7-8).

De ce toate aceste semne de iubire din partea lui Dumnezeu? *De ce S-a întrupat Fiul Lui, Domnul nostru Iisus Hristos?*

La întrebarea aceasta Sfânta Scriptură ne dă mai multe răspunsuri. În primul rând ea ne spune că Mântuitorul Hristos a venit pe pământ să mântuiască lumea. “*Căci n-a trimis Dumnezeu pe Filu său în lume ca să osândească lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea*” (Ioan 3, 17).

Mântuitorul Hristos a venit să ispășească vina păcatelor noastre, în locul nostru. “*Pe El Dumnezeu l-a rânduit jertfă de ispășire prin credința în sângele Lui, ca să-și arate a Sa “dreptate*” (Romani 3, 25).

Mântuitorul Hristos a venit să slobozească pe om din robia morții și a Satanei, “*ca prin moarte să surpe pe cel ce are stăpânirea morții, adică pe diavolul, și să izbăvească pe aceia, pe care frica morții îi ținea în robie, toată viața*” (Evrei 2, 14-15).

După cum vedem lucrarea de mântuire a Domnului Hristos are un conținut bogat, ea având ca scop să mântuiască lumea, să ispășească vina păcatelor noastre, să slobozească pe om din robia morții și a Satanei, să curățească pe om de păcate, să împace, să înfieze și să unească pe oameni cu Dumnezeu, să îndrepteze voința omului și să o întărească spre cele bune, să lumineze mintea omului cea întunecată prin păcatul neascultării, să ne învețe adevărul, să nască pe om din nou și să-l răscumpere din robia răului, să asigure omenirii viață și fericirea pierdută.

Hristos a venit în lume să reazeze pe om în dragostea Sfintei Treimi, iar în lume să aducă pacea și comuniunea, în aceeași măsură ca în sânul Treimii. Prin întrupare Hristos unește firea umană cu cea divină, El devine Dumnezeu și Om, în El existând și firea dumnezeiască întregă și cea umană. Prin această unire ipostatică, Fiul vine să ne cuprindă pe toți într-o unitate deplină, oameni și Dumnezeu.

Pe parcursul istoriei s-au format tot felul de păreri și învățături greșite despre persoana lui Hristos, toate acestea putând fi cuprinse în biblioteci întregi, și cu toate acestea “este demn de remarcat că, după toate adversitățile, persoana Mântuitorului rămâne de-a pururi luminoasă și divină, admirată și adorată nu numai de ucenici, dar și de adversarii Săi.”¹³

Întreita slujire a Mântuitorului

Lucrarea de Mântuire a omului, Dumnezeu a înfăptuit-o printr-o întreită slujire, și anume cea de Învățător, cea de Arhiereu și cea de Împărat. Cele trei slujiri sau demnități al lui Hristos nu sunt trei lucrări săvârșite într-o anumită ordine, sau separat, ci ele se îmbină între ele și se sprijină una pe alta, dar în același timp sunt distincte și fiecare are rolul și folosul său. Părintele Ilarion Felea se ocupă de fiecare Demnitate a Mântuitorului, argumentând din abundență cu citate biblice rolul, importanța și folosul lor pentru om.

Mântuitorul Hristos a venit să curățească pe om de păcate: “să ne izbăvescă de toată fărădelegea și să-și curățească un popor ales, râvnitor de fapte bune”(Tit 2, 14).

Mântuitorul Hristos a venit să împace, să înfieze și să unească pe oameni cu Dumnezeu (Romani 5, 11; II Corinteni 5, 18-20), “ca toți să fie una, precum Tu Părinte în Mine și Eu în Tine, ca și ei să fie întru Noi”(Ioan 17, 21).

Mântuitorul Hristos a venit să îndrepteze voința omului și să o întărească spre cele bune. “căci darul lui Dumnezeu cel mântuitor s-a arătat tuturor oamenilor; învățându-ne să lepădăm păgânătatea și poftele lumești, și să viețuim în veacul de acum, cu înțelepciune, cu dreptate și cu cucernicie”(Tit 2, 11-12).

Mântuitorul Hristos a venit să lumineze mintea omului cea întunecată prin păcatul neascultării. “Eu lumină am venit în lume, ca ori cine crede în Mine să nu rămână în întuneric”(Ioan 12, 46).

Mântuitorul Hristos a venit să ne învețe adevărul. “Eu pentru aceasta M-am născut și am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul. Orcine este din adevăr ascultă de cuvântul Meu”. (Ioan 18, 37).

Mântuitorul Hristos a venit să nască pe om din nou și să-l răscumpere din robia răului; “ca să slujască și să-și dea sufletul preț de răscumpărare pentru mulți”(Marcu 10, 45; I Timotei 2, 6).

În sfârșit, Bunul nostru Mântuitor a venit în lume să asigure omenirii viață și fericirea pierdută - “ca oricine crede în el să nu piară, ci să aibă viață veșnică”(Ioan 3, 16).”

¹³ Ilarion V Felea, *Religia Iubirii*, Alba Iulia, Ed. Reîntregirea, 2009, p. 373.

Demnitatea de Învățător

Sfântul Apostol Ioan își începe Evanghelea sa spunând “La început era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut; și fără de El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut. Întru El era viață, și viața era lumina oamenilor.” (Ioan 1, 1-4). Plecânde de la aceste cuvinte ale evanghelistului, înțelegem că Hristos este și Fiu al lui Dumnezeu dar și Cuvântul Tatălui, din acest motiv Învățătura pe care o propovăduiește este de fapt El însuși. Hristos îl învață pe om calea spre Lumina cea dumnezeiască și prin cuvântul Său și prin fapta Sa, acestea fiind unite și mergând mână în mână. De la Adam și până la venirea lui Hristos, poporul a primit învățătura de la prooroci, ei fiind cei ce făceau legătura dintre Dumnezeu și om. Din acest motiv, poporul când a început să-L cunoască pe Hristos, prin minunile săvârșite de El și prin cuvântul pe care îl ascultau de la El, L-au numit Profet și Învățător în același timp.

Învățătura Mântuitorului este unică și mai presus de orice învățătura, pentru faptul că El este și Învățătură și Învățător. Nu poți pătrunde învățătura lui Hristos decât îmbinând cele două căi de cunoaștere cea rațională și cea empirică, tocmai acesta fiind modelul pe care ni-l arată Filu lui Dumnezeu. El nu vorbește ca alți învățați despre un adevăr exterior, “El se declară pe Sine însuși adevărul, viața și lumina lumii.”¹⁴ În repetate rânduri Mântuitorul ne arată că El este și cel care propovăduiește și cel despre care se propovăduiește, atunci când ne spune “Eu sunt Calea, Adevărul și Viața. Nimeni nu vine la Tatăl Meu decât prin Mine” (Ioan 14, 6), sau în alt loc, “Eu sunt învierea și viața; cel ce crede în Mine, chiar dacă va muri, va trăi.” (Ioan 11, 25), ori “Eu sunt Pâinea vieții; cel ce vine la Mine nu va flămânzi și cel ce crede în Mine nu va înseta niciodată.” (Ioan 6, 35) și parcă și mai frumos întărește toate când spune “Eu sunt Lumina lumii; cel ce Îmi urmează Mie nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții.” (Ioan 8, 12).

Tocmai în aceasta constă măreția și unicitatea învățăturii, Învățătorului celui Mare, că atunci când îmbrățișezi această învățătură și ți-o însușești, ajungi în dragostea Învățătorului și mai mult de cât atât Învățătorul se lasă cuprins de noi, noi devenind locaș al Învățătorului, Biserică. Hristos “ne-a lăsat cea mai înaltă religie și cea mai curată morală: religia adevărului și morala mântuirii.”¹⁵

A urma învățătura lui Hristos înseamnă să umblăm cu El în lumină, a nu merge împreună cu El înseamnă rătăcire prin întuneric. Cuvântul însuși este izvor al științei și visterie a înțelepciunii (Colseni 2, 3), El este “singurul Învățător al adevărului în lume prin învățământul Său întemeiat pe credință și dragoste, prin conținutul desăvârșit al învățăturilor Sale sfinte și prin căile și metodele întrebuintate de El la predarea lor.”¹⁶

¹⁴ *ibidem*, p. 75.

¹⁵ *ibidem*, p. 76.

¹⁶ *ibidem*, p. 77.

Vedem limpede că la Hristos, viața este unită cu învățătura, El fiind “model în iubirea lui Dumnezeu și a oamenilor, model în rugăciune și fapte, în bunătate și în iertare, în știință și în sfințenie, în toate însușirile și virtuțile, Iisus Hristos este cel mai curat model de viață pentru omenirea întregă.”¹⁷

Demnitatea Arhierescă

Așa cum spuneam Hristos nu este doar Învățător, El este în același timp și Arhierul veșnic, Care aduce o veșnică răscumpărare. Atunci când Sfânta Scriptura, descrie lucrarea de jertfă săvârșită de Fiul lui Dumnezeu, Îl numește ca fiind: Arhieru, Miel, Păstor, Mijlocitor, Pâine a vieții. “Lucrarea aceasta împlinită de Mântuitorul este tot atât de importantă și de valoroasă, ca și cea de luminare a oamenilor, prin lumina cuvântului și a evangheliei Sale.”¹⁸

În aceeași măsură ca și Demnitatea de Învățător, și această Demnitate are măreția ei pentru că Arhierul este și Jertfă în același timp. Jertfa de pe Cruce, este punctul central al învățăturii și vieții Bisericii, fiind strâns legată de Înviere. Avem în față taina Crucii și a Învierii lui Hristos, care ne arată biruința Mântuitorului asupra păcatului, a morții și a diavolului.¹⁹

Omul căzut indiferent de religie căuta prin aducerea de jertfe felurite să scape de apăsarea pe care i-o provoca păcatul săvârșit, și astfel să se împace cu Dumnezeu. Preotul ca slujitor al altarului și mijlocitor între om și Dumnezeu, primește acest Dar pentru totdeauna, și acest lucru se întâmplă pentru faptul că Harul care se coboară în el, izvorăște din Cel ce este Veșnic.

Părintele martir Ilarion Felea, când vorbește despre Sujirea de Mare Preot sau Arhieru, a lui Hristos pleacă de la versetul “Tu ești preot în veac, după rânduiala lui Melchisedec”(Psalmul 109, 4; Evrei 5, 6), prin aceasta vedem că atât Preoția lui Hristos este veșnică, dar și cei ce sau umplut de Harul Preoției pe temelia Apostolilor, au preoție veșnică. Dumnezeu prin Slujirea de Arhieru ne cheamă la o comuniune și o unitate desăvârșită. După cum știm Melchisedec este preot și rege al păcii, el însuși fiind o profeție a Preoției lui Hristos. “Preoția Mântuitorului se aseamănă cu a lui Melchisedec, dar se deosebește de preoția fiilor lui Levi. Arhierii Vechiului Testament erau păcătoși, ca și poporul. Ei aduceau în fiecare an jertfe, mai întâi pentru cutrățirea lor, apoi a poporului. Iisus e Arhierul fără de păcat și se aduce pe Sine jertfă pentru popor, odată pentru todeauna. El este și preot și victimă, adică Mielul de jertfă, care-și varsă sângele și-și dă viața pe altarul crucii pentru mântuirea lumii.”²⁰

¹⁷ Ilarion V. Felea, *Mântuirea*, Arad, Ed. Diecezana, 1947, p. 13.

¹⁸ Ioan Tulcan, pr. prof. Dr., *Contribuția lui Ilarion V. Felea la dezvoltarea Teologiei Dogmatice Ortodoxe*, Arad, Ed. Universității Aurel Vlaicu, 2010, p. 118.

¹⁹ Ierotheos, Mitropolitul Nafpaktosului, *Dogmatica Empirică după învățăturile prin viu grai ale Părintelui Ioannis Romanidis*, trad. Tatiana Petrache, vol. II, Iași, Ed. Doxologia, 2017, p. 266.

²⁰ Ilarion V. Felea, *Duhul Adevărului*, Alba Iulia, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe a Albei Iuliei, 2001, pp.80-81.

Jertfa lui Hristos nu este un simplu incident apărut în viața Sa, este un eveniment hotărât din veșnicie și acceptat benevol din dragoste pentru om, acest fapt fiind anunțat de proroci prin profețiile lor, dar în același timp anunțat chiar de însuși Hristos în mod direct și concret Apostolilor dar și prin pilde în fața poporului. “Apostolii Ioan, Petru și Pavel în scrierile lor vorbesc despre *Trupul și Sângele Domnului* și despre moartea de pe Cruce ca despre o *mare taină, mijlocitoare de iertare și aducătoare de mântuire*.”²¹

Hristos împlinește chemarea de Arhieru din dragoste pentru om și chiar dacă nu putem noi cu mintea omenească pătrunde această taină, totuși putem înțelege că “drama cutremurătoare a crucii, e drama iubirii pure, nemărginite, eterne, divine.”²² Pentru ca noi să putem sesiza cât mai concret cât de jos a căzut omul prin păcat și cât de mare este dragostea și iertarea lui Dumnezeu față de om, Hristos ”s-a adus pe Sine jertfă de ispășire, jertfă de împăcare, jertfă de răscumpărare, pentru iertarea omebirii.”²³

Demnitate Împărătească

Fiul lui Dumnezeu pe lângă faptul că este Învățător și Aehieru, El este și Împărat, Stăpân al tuturor celor văzute și nevăzute și acest lucru îl vedem în minunile săvârșite de Mântuitorul, când toate ascultă de El. “Prin *puterea Dumnezeirii Sale*, Iisus Hristos își arată stăpânrea în cer și pe pământ, peste viață și peste moarte, peste sufleteși peste corpuri. El este *Domnul* atotputernic (Matei 28, 18), Împăratul lumii văzute și nevăzute,…”²⁴.

Când Domnul a intrat în Ierusalim pe mânzul asinei, mulțimea striga cu glas mare “Binecuvântat este Împăratul care vine întru numele Domnului! Pace în cer și slavă întru cei de sus!” (Luca 19, 38). La acest eveniment fariseii se apropie de Iisus și îi cer să-i certe pe ucenici, pentru că au spus aceste cuvinte, dar Hristos le spune că “Dacă vor tăcea aceștia, pietrele vor striga.” (Luca 19,40), prin aceasta Domnul Iisus arată că întreaga creație Îl recunoaște ca Împărat.

Mărturiile despre faptul că Mântuitorul este Împărat, avem în Sfânta Scriptură, atunci când arhanghelul Gavriil îi spune Preacuratei, la momentul Buneinvestiri, că “va împărăți peste casa lui Iacov în veci și Împărăția Lui nu va avea sfârșit.” (Luca 1, 33), apoi magii întreabă unde este Împăratul care s-a născut. Este clar că în multe locuri din Scriptură găsim afirmația că El este și Împărat, și mai mult decât atât Hristos când aude acest lucru nu infirmă. “Chemarea Împărătească a Domnului s-a adeverit prin *suveranitatea Sa asupra naturii și*

²¹ *ibidem*, p. 81.

²² Ilarion V Felea, *Religia Ibirii*, Alba Iulia, Ed. Reântregirea, 2009, p. 408.

²³ Ilarion V. Felea, *Mântuirea*, Arad, Ed. Diecezana, 1947, p. 13.

²⁴ *ibidem*, p. 14.

a lumii întregi, prin putera Sa făcătoare de minuni. Toată viața și opera Mântuitorului a fost și rămâne o minune.”²⁵

Părintele profesor Ilarion V. Felea pe baza Sfintei Scripturi arată că Fiul lui Dumnezeu este: “*Împăratul păcii și al dreptății veșnice, Stăpânul și Mântuitorul tuturor, Domnul măririi și al împăraților pământului, Regele sufletelor, Împăratul cel nemuritor* care întemeiază Biserica, așază Sfintele Taine și împărtășește darurile Duhului Sfânt.”²⁶

Dumnezeu mai presus de orice este Împărat al sufletelor și bate la ușă, așteptând ca noi să deschidem și El să intre și să se așeze pe tronul inimii noastre, așa cum ne amintește psalmistul când spune “Ridicați, căpetenii, porțile voastre și vă ridicați porțile cele veșnice și va intra Împăratul slavei.” (Psalmul 23, 7).

Maica Domnului, Potirul Întrupării

Scara pe care coboară din cer spre om Cuvântul lui Dumnezeu, pentru a înfăptui Opera de Mântuire, este Fecioara Maria. Acest eveniment minunat a fost prevestit încă din Vechiul Testament de către proroci, iar Maica Domnului este numită: *casa lui Dumnezeu, poarta cerului și scara lui Iacob* (Facere 28, 10-17), *chivotul de aur, Sfânta Sfințelor, ușa încuiată* (Iezechiel 44, 1-3). “În ea s-a lucrat taina întrupării lui Dumnezeu, s-a zămislit și s-a născut (nu s-a făcut) Dumnezeirea cu trup; prin ea Fiul lui Dumnezeu Fiul Fecioarei se face.”²⁷

Odată cu Vestea cea Bună primită de Precurata Fecioară, de la Arhanghelul Gavriil, ia ființă și cultul de Precinstire a Macii lui Dumnezeu, iar acest fapt este afirmat chiar de ea, plină fiind de Duhul cel Sfânt, când spune “Mărește sufletul meu pe Domnul, și s-a bucurat duhul meu de Dumnezeu, Mântuitorul meu, că a căutat spre smerenia roabei Sale. Că iată de acum mă vor ferici toate neamurile.” (Luca 1, 46-48).

Părintele Ilarion V. Felea ne arată că Fecioara Maria este în istoria biblică a doua mamă a neamului omenesc. Eva a fost mama prin care a intrat blestemul în lume, iar Maica Domnului este Mama prin care intră binecuvântarea și lumina.

Pentru a vedea mai clar și mai limpede prăpastia dintre cele două mame ale neamului omenesc, părintele Felea, pune unul lângă altul cel două citate biblice în care Eva primește blestemul după căderea în păcat, iar Fecioara Maria primește Binecuvântarea după ce în prealabil s-a curățit prin viețuirea în Templu Sfânt. “Câtă deosebire între cuvintele de blestem adresate Evei: “*Voi înmulți mereu necazurile tale, mai ales în vremea sarcini tale; în dureri vei naște copii; atrasă vei fi către bărbatul tău și el te va stăpâni*” (Facere 3, 16), și între solia de bucurie și binecuvântare adresată Mariei: “*Bucură-te* ,

²⁵ Ilarion V. Felea, *Duhul Adevărului*, Alba Iulia, Ed. Arhiepiscopiei Ortodoxe a Albei Iuliei, 2001, pp. 88.

²⁶ *ibidem*, p. 91.

²⁷ *ibidem*, p. 85.

ceea ce ești plină de har, Domnul este cu tine. Bindecuvântată ești tu între femei!” (Luca 1, 28)”²⁸

Dacă prin neascultare a intrat păcatul în lume, faptul că Maica Domnului s-a supus în libertatea sa, vocii lui Dumnezeu, de a naște pe Fiul Său a readus lumina, pace și bindecuvântarea în lume.

Biserica noastră a acordat o cinste deosebită Maicii Domnului, alcătuiind paraclise și acatiste în cinste ei, și în același timp a luat-o împreună rugătoare și mijlocitoare înaintea Fiului și Dumnezeului său. Nu există slujbă în cadrul cultului divin al Bisericii noastre, în care să nu fie înălțată o rugăciune cât de scurtă ar fi ea, catre Fecioara Maria, Maica Noastră. Sfântul Iustin Popovici ne spune că “Adevărul Revelației divine despre Fecioară, ca fiind Pururea Fecioară și Născătoare de Dumnezeu, este dezvoltat în chip inspirat de Dumnezeu, rugător și artistic în slujbele bisericești. Nu este vreo slujbă ortodoxă în care Sfânta Fecioară să nu fie slăvită și mărită ca Pururea Fecioară și Născătoare de Dumnezeu. Stihirile, rugăciunile, și cântările adresate ei sunt nenumărate. Este de ajuns doar să menționăm o foarte mică parte din ele și acolo se va oglindi toată frumusețea neasemuită a persoanei Maicii Domnului, sfințenia ei, neprihănirea ei, slăvirea ei incomparabilă, necesitatea persoanei sale în iconomia mântuirii noastre, caracterul ei de neînlocuit în istoria neamului omenesc.”²⁹

Concretizarea operei de mântuire în sânul Bisericii

Înnoirea și sfințirea sufletului, desăvârșirea în viața duhovnicească și trăirea în dragostea lui Dumnezeu se înfăptuiesc în Biserică, prin Sfintele Taine. Odată cu Jertfa de pe cruce și Învierea Domnului, s-a pus temelie Bisericii, care este Trupul lui Hristos.”Întâi de toate, Biserica e așezământul mântuirii, organul sfințirii, poarta prin care intrăm în creștinism.”³⁰

Biserica a fost întemeiată de Mântuitorul pe cruce prin jertfa Sa, crucea fiind altarul pe care Fiul lui Dumnezeu Și-a vărsat Sângele pentru ispășirea păcatelor întregii omeniri. Prin acest gest, Hristos ne trage spre El ca să devenim una cu El. Fiecare om în momentul în care primește Taina Botezului devine cărămidă care se zidește în zidul Bisericii celei vii, dar în același timp inima lui ”devine o biserică, un tron al lui Dumnezeu, un altar în care intră și locuiește Duhul lui Dumnezeu.”³¹

Părintele Ilarion Felea sublinează că “alt fapt istoric ce trebuie ținut minte este scopul Bisericii, al vieții, al Evangheliei și al operei Mântuitorului, pacificarea, desăvârșirea, mântuirea și fericirea omului; deci continuarea lucrării în lume a religiei Lui. Acesta e rostul și scopul Bisericii. Iisus Hristos

²⁸ *ibidem*, p. 87.

²⁹ Sfântul Iustin Popovici, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, trad. Diac. Zarko Markovski, Vol II, Iași, Ed. Doxologia, 2020, p. 347.

³⁰ Ilarion V. Felea, *Mântuirea*, Arad, Ed. Diecezana, 1947, p. 18.

³¹ *ibidem*, p. 19.

a întemeiat o religie nouă, o societate de suflete care luptă prin iubire să ajungă la desăvârșire; prin iubire la pace, la fericire, la libertate, la mântuire.³²

Mântuitorul Iisus Hristos, deși după Înviere S-a Înălțat la cer, prin harul Duhului Sfânt este prezent în Biserică prin Sfintele Taine, și împreună lucrător cu noi la desăvârșirea noastră.

Biserica văzută, cea de pe pământ este comuniune de persoane care cred în Hristos și mărturisesc învățătura Lui. Creștinii care au primit Taina Botezului nu trăiesc despărțiți ci se adună în comuniune și se organizează într-o societate disciplinată, pentru că “Dumnezeu nu este al neorânduiei” (I Corinteni 14,33). Sfântul Apostol Pavel arată felul în care sunt organizați membrii Bisericii în lucrarea lor: “Noi suntem împreună lucrători cu Dumnezeu; voi sunteți ogorul lui Dumnezeu, zidirea lui Dumnezeu.”(I Corinteni 3, 9) Prin aceasta înțelegem că Biserica lui Dumnezeu cea luptătoare este alcătuită din lucrători care sunt arhieriei și preoții, și ogorul care trebuie lucrat, acesta fiind reprezentat de credincioși.³³

În cer avem Biserica triumfătoare care este alcătuită din comuniunea sfinților și a dreptilor, a celor mântuiți, aceștia fiind împreună rugători cu cei din Biserica luptătoare. “Iată ce este Biserica: cerul pe pământ și în inimi, inimile și pământul în cer. Ea cuprinde trecutul și viitorul; viii, morții și sfinții, împărăția lui Dumnezeu în suflete, pe pământ și în cer.”³⁴

Dumnezeu își manifestă puterea și lucrarea pe pământ în cadrul Bisericii, această putere și lucrare este vizibilă, în Sfânta Tradiție, în Sfânta Scriptură, în dogmele și canoanele Bisericii, în Crezul și cultul ei, în cărțile și în toate așezămintele ei, iar toate acestea prind viață cu ajutorul clerului care învață, conduce și sfințește poporul.³⁵

Concluzii

Părintele profesor Ilarion Virgil Felea, a rămas în conștiința noastră ca o flacăra vie a Teologiei Românești, el a pătruns tainele Teologiei prin studiu și rugăciune și a făcut acest lucru cu toată seriozitatea și implicarea. Sesizând pericolul care venea din pricina secularismului, părintele Ilarion Felea, pune accentul în opera sa pe argumentația scripturistică, dar în același timp și pe exegeza Sfinților Părinți.

De la părintele martir Ilarion Felea ne-a rămas o bogată operă cu conținut teologic, în volume dar și sub formă de articole, el fiind redactorul revistelor “*Calea Mântuirii*” și “*Biserica și Școala*”, dar a și colaborator cu revistele bisericești și cele laice din țară.

³² Ilarion V. Felea, *Spre Tabor*, vol. IV, Piatra Neamț, Ed. Fundația Iustin Pârnu, 2009, p. 217.

³³ Ilarion V. Felea, *Mântuirea*, Arad, Ed. Diecezana, 1947, p 20.

³⁴ *ibidem*, p. 22.

³⁵ *ibidem*, pp. 25-29.

Vedem că telogul nostru caută să promoveze o teologie empirică, bazată pe studiul Cuvântul lui Dumnezeu, dar în acelaș timp și pe rugăciune, pe o viață duhovnicească autentică.

Mântuirea bazată pe jertfa benevolă a lui Hristos este tema centrală a studiului dogmatic creștin, această temă o găsim tratată și în opera părintelui Ilarion Felea, sub forma unui volum, dar și sub forma unor capitole în lucrările sale.

Pentru a înțelege lucrarea Mântuitoare a lui Dumnezeu este necesar să ne aplecăm atenția asupra Persoanei care a înfăptuit-o, și anume a doua Persoană a Sfintei Treimi, Fiul lui Dumnezeu, în acest sens părintele Felea, se folosește de întrebarea Sfântului Apostol Pavel ”Cine ești Tu Doamne?”, iar răspunsul îl găsim traversând Sfânta Scriptură de la un capăt până la altul. Această călătorie prin Scripturi nu trebuie făcută doar lecturând Cuvântul cu gândirea rațională, acest demers trebuie înfăptuit cu trăire duhovnicească, ca astfel cunoașterea să fie prin studiu rațional dar și prin trăire cu ajutorul rugăciunii.

Fiul lui Dumnezeu înfăptuiește opera de mântuire printr-o întreită slujire și anume cea de Învățător, de Arhiereu și de Împărat. Slujirea Mântuitorului este deosebită față de oricare altă slujire, prin faptul că El este și Învățătură și Învățător în acelaș timp, apoi este și Arhiereu și Jertfă, iar din dragoste coboară spre om să-i fie Slujitor dar rămâne și Împărat peste întreaga creație.

Hristos coboară spre noi intrupându-se din Fecioara Maria, ea fiind scara prin care Dumnezeu vine spre om, iar acest gest minunat, Fiul îl face venid cu toată Dragostea spre om. Dacă prin neascultarea Evei a intrat păcatul în lume și prin aceasta legătura cu Dumnezeu a omului s-a alterat, datorită ascultării pe care a arătat-o Maica Domnului, acceptând să-L nască pe Mântuitorul, legătura dintre om și Dumnezeu a fost refăcută până la cea mai mare înălțime. Pentru faptul că Fecioara Maria prin ascultarea ei, a făcut posibilă venirea lui Hristos în lume și astfel El să-și poată împlini Slujirea, ea și-a câștigat locul cel mai de cinste între sfinți, fiind Precinstită de Biserică.

Opera de Mântuire a Domnului Hristos se extinde și se lucrează, pentru om, până la sfârșitul veacurilor în Biserică prin Sfintele Taine. Harul Duhului Sfânt care se revarsă prin Sintele Taine în om, face ca Mântuitorul să fie mereu prezent cu noi și în noi, din acest motiv lucrarea de Mântuire nu s-a oprit atunci când Fiul S-a înălțat la cer, ci chiar din acel moment a început să-și arate roadele în om și în lume.

Scrierile părintelui martir Ilarion Virgil Felea au o valoare deosebită pentru noi prin faptul că au fost alcăruite cu o mare seriozitate intelectuală dar și empirică, mai ales prin faptul că ele au fost încununuate cu jertfa martirică, pe care și-a asumat-o și vedem aceasta din cuvintele pe care părintele le spunea unui ucenic, și anume: “Frate Moise, știu urmările și știu ce mă așteaptă, dar eu sunt preot, un slujitor al lui Hristos, sunt un trimis al Lui cu o misiune precisă și clară: să trăiesc ca El și despre El să le vorbesc oamenilor și eu de El vreau să ascult! Fie voia Lui!”³⁶.

³⁶ ”Preotul și Martirul Ilarion V. FELEA”, Autobiografie în *Atitudini*, Nr. 8, an 2009, p16.

Referințe bibliografice:

Biblia sau Sfânta Scriptură, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1988;

FELEA, Ilarion Virgil, *Mântuirea*, Arad, 1947;

FELEA, Ilarion Virgil, *Talcuirea Sfintei Liturghii*, Editura Fundația Iustin Pârvu, Suceava, 2012;

FELEA, Ilarion Virgil, *Opera vietii mele : ziuar personal*, Editura Universitatii Aurel Vlaicu, Arad, 2012;

FELEA, Ilarion Virgil, *Catehism creștin ortodox*, Arad, 1940;

FELEA, Ilarion Virgil, *Religia iubirii (predici apologetice)*, Reintregirea, Alba Iulia, 2009;

FELEA, Ilarion Virgil, *Duhul adevărului. Predici*, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Alba Iulia, 2001, (premiată de Academia Română);

FELEA, Ilarion Virgil, *Spre Tabor*, vol IV, Piatra Neamț, Ed. Fundația Iustin Pârvu, 2009;

IEROTHEOS, Mitropolitul Nafpaktosului, *Dogmatica Empirică după învățăturile prin viu grai ale Părintelui Ioannis Romanidis*, trad. Tatiana PETRACHE, vol. I, Iași, Ed. Doxologia, 2014;

IEROTHEOS, Mitropolitul Nafpaktosului, *Dogmatica Empirică după învățăturile prin viu grai ale Părintelui Ioannis Romanidis*, trad. Tatiana PETRADHE, vol. II, Iași, Ed. Doxologia, 2017;

Sfântul POPOVICI Iustin, *Dogmatica Bisericii Ortodoxe*, trad. Diac. Zarko MARKOVSKI, Vol II, Iași, Ed. Doxologia, 2020;

TULCAN, Ioan, pr. prof. Dr., *Contribuția lui Ilarion V. Felea la dezvoltarea Teologiei Dogmatice Ortodoxe*, Arad, Ed. Universității Aurel Vlaicu, 2010;

TULCAN, Ioan, pr. prof. Dr., "Profesorul, teologul și preotul martir dr. Ilarion V. Felea", Timișoara, *Altarul Banatului*, Nr. 4-6, 1993, pp. 116-121;

"Preotul și Martirul Ilarion V. FELEA", Autobiografie în *Atitudini*, Nr. 8, an 2009, pp. 8-22.